

SUNUŞ

Bilgi çağının ilk onyılları dünyada ve Türkiye’de eğitim alanında çok önemli değişmelere yol açtı. Bilgiye erişim hiç olmadığı kadar kolaylaşırken, Türkiye’de milli eğitim alanında öğrenci merkezli eğitim stratejisine geçiş, lise eğitimi, müfredat programları ve ders malzemesi alanında önemli gelişmeler oldu. Web ve Internet’in yaygınlaşması okul dışı öğrenme ortamlarının çeşitlenmesine ve ağırlık kazanmasına yol açtı.

Internet çağında öğrenme sürecinin sadece okul ortamında ve ders kitapları aracılığıyla gerçekleşmediğini biliyoruz. Ne var ki bu ve benzeri gelişmeler okulun, sınıf öğretmenlerinin ve ders kitaplarının önemini azaltmadığı gibi artırdı. Bilgi çağı ve bilişim teknolojisi ders kitap ve malzemelerine ve sınıf öğretmenine bir dizi yeni görev yüklüyor. Öğrenci merkezli eğitimde öğretmen öğrencilerine bilgiye ulaşım ve eleştirel düşünce kanallarını açan bir *kolaylaştırıcı* rolü üstlenirken, ders kitapları, bilgi aktarma işlevlerinin yanında öğrencileri *web* ortamındaki bilgi kaynaklarına ulaştırarak *pedagojik ara yüzlere* dönüşmüş durumda. Bu yeni eğitim ortamında hâlâ ders kitaplarının insan hakları açısından değerlendirmek zorunda olmak, onların pedagojik ara yüz işlevini ve iletişimsel etkinliğini tartışmayı geciktiriyor.

Ama Tarih Vakfı’nın 2002-2004 arasında Türkiye İnsan Hakları Vakfı, TÜBA ve Başbakanlık İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesi işbirliğiyle gerçekleştirdiği ilk Ders Kitaplarında İnsan Hakları tarama ve değerlendirme projesinin devamı niteliğindeki bu çalışma, sınırlı iyileşmelere karşın sorunun ciddiyetini koruduğuna işaret ediyor. Ve tabii bu temel sorun çözülmeden ders kitaplarının teknik değerlendirmesine girilemiyor, iletişimsel performans gibi temel sorunlar ele alınamıyor. Ders malzemesinin ve öğrenim ortamlarının pedagojik yeterliğiyle ilgili daha temel tartışmalar erteleniyor.

Oysa ders kitaplarıyla ilgili olarak acilen yapmamız gereken ve yapabileceğimiz daha pek çok iyileştirme var. Ama bunların gündeme gelebilmesi için öncelikle insan hakları ve çocuk haklarına ilişkin tartışmalı konuları aşmamız gerekiyor. Bu ikinci tarama çalışmasının ortaya koyduğu gibi, sorun önemli. Gene de çözüm ilk bakışta görüldüğü kadar zor olmayabilir. Çünkü ders kitaplarında nelerin yer alması konusundaki toplumsal uzlaş, nelerin yer alması konusundaki genel bir uzlaşdan daha kolay sağlanabilir. Bu açıdan ikinci Ders Kitaplarında İnsan Hakları projesini, 21. yüzyılın ağırlaştırdığı toplumsal, kültürel, çevresel ve etik sorunlarla baş edebilme kapasitesi daha yüksek yeni kuşakların yetiştirilmesine eleştirel bir katkı olarak değerlendirmek gerekir. Bu kapsamlı izleme ve tarama çalışması ile sorunu ve çözüm yollarını yetkililer ve paydaşların etkin ve yaygın katılımıyla kamuoyunun gündemine taşıyan ikinci İnsan Hakları, Eğitim ve Ders Kitapları Araştırmaları Uluslararası Sempozyumu çözümlere ilişkin çok önemli ipuçları sağlıyor. Şimdi artık bu çabalara süreklilik kazandıran bir kurumsal yapılandırmaya gitmemiz ve ders kitapları tartışmasını pedagojiyle ilgili daha temel ve asıl üzerinde durmamız gereken konulara taşımamız gerekiyor.

Tarih Vakfı adına Ders Kitaplarında İnsan Hakları projesinin ikinci aşamasını destekleyen Avrupa Birliği Komisyonu ile Finlandiya Büyükelçiliği'ne, zor ve çetin bir tarama çalışmasını başarıyla sonuçlandıran öğretmen ve gönüllülerimize, projeyi ortaklaşa yürüttüğümüz Türkiye İnsan Hakları Vakfı'na içten teşekkürlerimizi sunmak isterim.

Murat Güvenc

Tarih Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı

ÖNSÖZ

Ders Kitaplarında İnsan Hakları projesinin birincisi Tarih Vakfı, Türkiye Bilimler Akademisi ve Türkiye İnsan Hakları Vakfı tarafından yürütülmüş ve ders kitaplarımızın çok sayıda insan hakları ihlalleri içerdiği belgelenmişti. Bu ihlalleri içeren tarama sonuçları ile ders kitaplarında insan hakları problemlerini ve çözümlerini tartışan metinler proje sonunda yayımlanmış ve geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmıştı. Bu proje sonuçları eğitime atfedilen önemin yanı sıra “Nasıl bir eğitim?” sorusunun önemine de insan hakları bağlamında dikkat çekilmesine yol açtı.

Ders Kitaplarında İnsan Hakları projesinin ikincisi de Tarih Vakfı'nın ciddi çabası ve Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın katkılarıyla tamamlandı. Türkiye İnsan Hakları Vakfı işkence mağdurlarına yardım ve tedavi sağlayan ve günlük raporlarıyla her türlü insan hakları ihlalini belgeleyen bir kuruluş olarak insan hakları ve demokrasi kültürünün yaygınlaşmasını önemsemektedir. Türkiye İnsan Hakları Vakfı açısından bu ve benzeri projeler “insan hakları” ile ilgili kamuoyu duyarlılığının yükselmesine yol açtıkları için de önemlidir.

Elinizdeki kitap bu proje sürecinin en önemli sonuçlarından biridir. Bu kitaptaki yazıları iki grupta değerlendirmek olasıdır. İlk grup yazıları “İnsan hakları hukuku açısından genel bir değerlendirme”, “İnsan hakları eğitimi” “Eğitim felsefesi açısından genel değerlendirme”, “Ders kitaplarında toplumsal cinsiyet”, “Ders kitaplarında milliyetçilik” ve “Ders kitaplarında militarizm” oluşturmaktadır. Bu yazılar insan hakları ihlalleri ve sorunlarını anlamakta kuramsal bir çerçeve oluşturmaktadır. İkinci gruptaki, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi”, “Sosyal Bilgiler”, “Tarih”, “Türkçe ve Edebiyat”, Felsefe grubu” ve “Medya Okuryazarlığı” dersleriyle ilgili değerlendirme yazıları ise ders kitaplarında insan hakları ihlallerinin derinliğini ve bu sorunlara yol açan ideolojik önyargıların çapını göstermesi açısından etkileyicidir. Ders kitaplarını tarama sürecini tarayıcıların gözüyle değerlendiren yazı, sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine gönüllü katılımın toplumsal katılım perspektifi içinde bir değeri olduğunu göstermektedir.

İnsan haklarına daha saygılı bireylerin yetiştirilmesi için bu kitabın içerdiği yazıların oluşturduğu tartışma düzeyinin sorunları ve çözümleri yeniden düşünmemize yol açacağına inanıyorum.

Okan Akhan

Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yönetim Kurulu Üyesi